

Räpäten – lähiön ruumiinavaus ja uusi tapa haastatella

Turun yliopiston Porin yksikön Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelmassa on tehty lähiötutkimusta ja hyödynnetty kulttuurikartoitusta näkökulmana asuttujen alueiden tutkimukseen jo usean vuoden ajan (Häyrynen ym. 2010; Häyrynen ym. 2015). Uusin näistä tutkimushankkeista oli Kulttuurisuunnistelu-hanke, joka oli osa ympäristöministeriön koordinoimaa lähiöohjelmaa 2020–2022. Hyödynsimme hankkeessa useita erilaisia taidelähtöisyyden muotoja kahdessa kohdelähiössämme Porissa (Seesmeri ym. 2022; Virtanen ym. 2022). Toisessa näistä lähiöistä, Pihlavassa, korostuivat musiikkiin painottuvat lähestymistavat. Tarkastelen tässä puheenvuorossani freestyle-räppiä osana kävelyhaastattelua ja sen tuomaa tiedollista ja affektiivista lisää suhteessa perinteiseen etnografiseen haastatteluun.

Monessa maisemantutkimuksen oppiaineen lähiötutkimushankkeessa on käynyt ilmi lähiöiden elämäntapa ja asukkaiden juurtuminen omaan lähiönsä. Myös Porissa suurin osa lähiöistä on rakennettu 1970-luvun alussa suurten teollisuuslaitosten yhteyteen. 1990-luvulla ne näyttäytyivät työttömyyden ja laman kurjina näyttämöinä ja sittemmin ne ovat väkimäärältään vähentyneet ja ikärakenteeltaan eläköityneet. Luontoarvot ja lähiöluonnon läsnäolo sekä yhteisöllisyys koetaan yleisinä positiivisina piirteinä. Kritiikkiä puolestaan saavat palveluiden katoaminen, heikot joukkoliikenneyhteydet, huono maine ja rakennusten korjausvajae. Nämä yleistyksiset pätevät myös Pihlavan lähiöön, ja se on saanut toimia yhteiskuntakehityksen näyttämönä karullakin tavalla. Kenttätöiden keskusteluissa alueen teräs toimija kertoi, kuinka 1990-luvulla useassa kerrostalossa ei yksikään lamppu syttynyt aamulla töihin lähtöä valaisemaan. Suurin osa asukkaista oli työttömiä, elämää rytmitti lähiöpubin aukioloajat.

Pihlava materiaalisena alueena ja siihen liittyvät faktat ja tarinat herättävät suuria tunteita. Etnografisesti painottuneissa lähiötutkimuksissa on korostettu jo usean vuoden ajan osallistamista kokemuksellisuuden kartoittamisessa. Kulttuurikartoitus on laadullinen tutkimuskehys, jonka puitteissa voidaan hyödyntää erilaisia aineistonkeruun muotoja (Häyrynen 2017). Ääni annetaan alueen asukkaille ja heidän tuottamaansa tietoa pyritään hyödyntämään alueeseen kohdistuvassa suunnittelussa. Osallistamisen muotoina Kulttuurisuunnistelu-hankkeessa ja sitä edeltävissä maisemantutkimuksen kulttuurikartoitusta hyödyntävissä lähiöhankkeissa on käytetty perinteisen haastattelun lisäksi muun muassa paikkatietoon sidottua tiedonkeruuta ja koke-

muksellisuutta, kävelyhaastatteluja ja spontaaneja informanttien reittejä seuraavia *go along* -haastatteluja sekä taidelähtöisiä osallistamisen muotoja ja yhteisötaideprojekteja (Heino ym. 2020; Hankonen & Kirveslahti 2021; Hovi 2021).

Pihlavassa toteutimme kaksi musiikkiin painottuvaa osallistavaa kartoitusta. Nämä olivat musiikillisilta genreiltään hyvin erilaisia. Toinen oli paikallisen harrastajateatterin kanssa toteutettu piirilaulun sanoitus Pihlavasta ja toinen paikallisen räppäriin ToniSamin kanssa tehty yhteistyö. Hän työsti pyynnöstämme asukkaita osallistaen Pihlava-aiheisen räpin. Tämän lisäksi toteutimme hänen kanssaan kävelyhaastattelun hänen omissa lapsuuden ja nuoruuden maisemissaan ja osa tätä haastattelua tehtiin freestyle-räppinä. Minä haastattelijana räppäsin hänelle kysymykset, joihin hän räpäten vastasi. Miksi näin? Ja saimmeko näin selville jotakin sellaista, joka ei muilla tiedonkeruun tavoilla olisi tullut ilmi?

Enemmän kuin osallistavaa taidepesua?

Osallistavaa etnografiaa ja yhteisötaidetta hyödyntäviä alueellisia tutkimushankkeita on kritisoitu siitä, että ne tulevat alueelle, määrittelevät nopeasti osallistamisen muodot, kuulevat osaa ihmisistä ja hankkeistavat jotakin taiteeseen ja kulttuuriin viittaavaa alueelle hetkeksi mutta jättävät sen sitten oman onnensa nojaan. Saimme hankkeen aikanaan alueen asukkaita pelokkaita kommentteja, että taas tullaan kysymään jotain, mutta varsinaiset teot jäävät tekemättä. Tämän hankkeen puitteissa onneksemme myös Porin kaupunki toteutti omia Lähiöohjelma 2020–2022:n hankkeitaan, ja saimme näin synkronoitua tutkimuksemme konkreettiseen kehittämiseen.

Osallistavan ja taidelähtöisyyttä hyödyntävän etnografian päämääränä on yhdessä tekeminen, roolien, eli tutkijan ja tutkittavan, sekoittuminen ja kokemuksellisen sekä tunnepitoisen aineiston muodostaminen. Tällaista osallistamista, aineiston muodostamista ja sen analysointia voidaan tehdä hyvin monin tavoin ja myös osallistamisen ja roolien sekoittuminen voi olla monen laista (Seesmeri 2022; Seesmeri 2023).

Koin, että Pihlavan kenttätöissä taidelähtöisyys ja haastattelujen muodot loivat yhdessä luottamuksellisen suhteen tutkittavaan yhteisöön. Näistä aivan erityinen hetki muodostui freestyle-räpäten toteutuksessa haastattelussa. Siinä molemmat heittäytyivät improvisaatioon ja perinteisten etnografisten tie-

dontuuttamisten tapojen ulkopuolelle. Näin saavutettiin jaettu kokemuksellinen ja tunteisiin sidottu hetki niin haastattelutilanteeseen kuin haastattelun sisällön kohteeseen Pihlavaan.

Tunteita ja tulkintaa

Sateisena vuoden 2022 alkuvuoden viikonloppuna räppäri ToniSami kuljettaa meitä kävelyhaastattelussa läpi 1990- ja 2000-luvun lapsuutensa ja nuoruutensa maisemien. Käymme läpi leikkipaikkoja, koulutietä, koulun, kirjaston, uimahallin, metsiköitä, kirkon ja keskustan liikepaikkoja. Pysähdyimme urheilukentälle, johon liittyy erityisiä muistoja niin haastateltavalta itseltään kuin tämän lähipiiriinkin linkittyen. Olemme haastattelun aluksi sopineet, että teemme osan haastattelusta räpäten. Freestyle-räp on räpin muoto, joka perustuu improvisaatioon. Itse en improvisoi kaikkea, vaan olen miettinyt räpättäviä kysymyksiä osittain etukäteen, mutta vastaukset ovat aitoa freestyleä kysymyksiini.

Aiheiksi nousevat kehitys ja taiteen mahdollisuudet, mainetekijät sekä omat hyvät ja huonot kokemukset. Räpäten haastattelun sisältö sallii kärjistyksiäkin ja Pihlava on tässä genressä pääroolissa niin synnyttämässä tuntemuksia kuin myös kohteen tuntemuksille. Tutkimuskohteena oleva paikka Pihlava antautuu tulkintojen kohteeksi räpäten.

LS: Mikä Pihlavas on pieles, onko sulla mieles? Mitä zaissee erityisest, pitäis huomiodia kehitykses?

TS: Se on jännä et mult kysytään tollasta aihetta, Pihlavaan tarvitaan enemmän taidetta. – – Enemmän ihmisii niinku faija, kova jätkä. – – Mitä pitäis

kehitykses ottaa huomioon, no – – yrittää laittaa tänne jotain suosioo tai oikeestaan mikä mun juoni on, se on ehkä et en haluu tänne paskaa mainet, jou, mä haluun vaan edustaa tätä katutaidet.

Maine nähdään ongelmalliseksi tässäkin haastattelumuodossa. Esille nousevat myös henkilökohtaiset omaan perheeseen liittyvät tuntemukset osana alueen kehittämistä. Henkilökohtaisesta siirrytään puhumaan yleisölle. Toiveissa on alueen maineen säilyminen uusien asukkaiden kautta.

LS: Miten saada tästä parempaa seutuu ja mainekki sellane kulkeutuu et viittis tänne muuttaa uutta sakkii vai pärjätäänkö vanhalla kii?

TS: Tänne tarvitaan porukkaa ehkä vähä fiksumpaa, eikä tarvi aina huutaa perkelettä vittuaa vaan me halutaan tänne opiskelijoita ja juuri noita, jotka ei takois rumii asioita – – Parempaa seutuu, parempaa tota ja parempaa tätä – – Ja hei, tervetuloa tänne mukaan koko perhe, mä sanon koko Pihlaval ja Meri-Poril terve!

Seuraavaksi esille nousee jo kysymyksessä aikaisemmin puheena oleva tunne, että alue on jäänyt kehityksen jalkoihin. Liikkeitä ja kouluja suljetaan ja tunteet nousevat pintaan. Näin kärjistetyn negatiivinen puhe ei noussut esille räppiä kehystävän kävelyhaastattelun yhteydessä.

LS: No onko paikkoja herkkii ja tunteellisii vaiko ihan sama kaikki on menny kii

TS: No ainaki Pihlavan ala-aste on aika merkityksellinen – – Siel oli paljon opettajii sekä mu kiusajii – – ei mulla täällä semmoist kauheen isoo sidet mutta mun fajjal, mutsil ja siskoil on jostaki joku mielipide. Täällä on monta paikkaa mist on juttua paskaa mieles ja nyt mä vastaan yhdellä sanalla, Pihlavassa on kaikki pieles.

Kuva 1. Haastattelijä ja haastateltava pysähtyivät kävelyhaastattelun lomassa Pihlavan urheilukentälle ja keskittyivät täällä haastateltavalle tunteikkaassa ympäristössä freestyle-räppäämään osan haastattelusta. Kuva: Katrina Virtanen.

Myös positiiviset tunteet tulevat esille kiteytetyssä muodossa, vaikka kysymyksessä luodaankin negatiivista lähtökohtaa.

LS: Mikä mesta sull on erityisest muistoihin jääny, mitä tunteita kulmat herättää, ootko pelänny?

TS: No Pihlava kentäl o saanu potkii murheet pois. – – mutta kaikist paras muisto on kyllä se Poris, et meikäläine on Pihlavas niinku omas metropolis.

Kävellen haastatellen esille ovat nousseet muistot ja kokemukset paikoista. Rápäten esille nousevat myös selvemmin tunteet ja mielipiteet. Ráp genrenä ja taidemuoto kehiksenä antaa tilaa puhua suoremmin. Esille nousevat toiveet, tunteet, epäkohdat ja oman itsen positiointi alueen affektiiviseen piiriin.

Yksilön ja yleisön lähiö

Yhteinen sovittu muoto kysymyksille ja vastauksille luo kehikset haastattelun ráp-osiolle eikä kyse ole vain tiedon jakamisesta, muistitiedon keräämisestä. Haastattelun tähän osioon tiivistyy tunteita ja mielipiteitä avoimemmalla, mutta toisaalta genrensä sitoutuneella tavalla perinteiseen etnografiseen tiedontuottamisen tapaan verrattuna. Yhteinen sitoutuminen erilaiseen genreen luo haastattelun rápätystä osiosta tiivistyneen esityksen Pihlavasta. Mukana on subjektiivisen tiedon lisäksi yleisön odotetut arvot ja Pihlava näyttäyty näin sekä muistitiedon tuottamisen kohteena että muistitiedollisena sisältönä. Subjektin ja objektin, kokijan ja kokemuksen kohteen roolit sekoittuvat ja yhdessä haastattelija ja haastateltava kaatavat raja-aidat tiedon tuottamisessa. Kun etnografisen työn tekijä uskaltaa itse heittäytyä, ei vain laita toista heittäytymään, voi tutkimuskohde avautua poikkeuksellisemmalla tavalla, aivan kuin ruumiinavauksessa, jonka kokemuksille matoisaa olemusta pääsee yleisökin ihmettelemään. Rápättyä haastattelua ei ole julkaistu mutta haastateltava on tuottanut Pihlava-aiheisen rápin, joka on julkaistu tutkimushankkeen Youtube-kanavalla ja Porin kaupungin järjestämässä Pihlavan toritapattumassa hän esiintyi myös freestyle-rápäten pihlavalaisen yleisön esittämistä aiheista.

Ráp genrenä avasi osallistavassa etnografisessa lähiötutkimuksessamme tunteikkautta, joka muussa aineistossa ei noussut esille. Samaten ráp antoi mahdollisuuden kärjistää omaa sanomaa. Yhdessä räppääminen loi haastattelusta tilanteen, jossa niin haastateltava kuin haastattelijakin saivat avautua uudella tavalla osana tutkimuskohdetta. Opetuksena ja kehoituksena tästä osallistavasta taidelähtöisestä kokeilusta haluankin rohkaista

kaikkia etnografista lähiötutkimusta tekeviä heittäytymään itsekkin menetelmiin. Hedelmällistä ja tutkimuksellisesti demokraattista on se, että osallistaja osallistaa myös itsensä. Näkemys siitä, että ääni annetaan yhteisölle itselleen osallistamalla ja että näin päästään ruohonjuuritasolle tiedon tuottamisessa, lienee naiivi ja ylhäältä alaspäin katsova. Tutkijan on hyvä olla osa menetelmiään ja näin luoda kuvaa tutkittavasta lähiöstä yksilön ja yhteisön tunteiden paikkana.

Hankkeen taidelähtöisiin menetelmiin ja julkaisuihin voi tutustua kotisivujen kautta <<https://sites.utu.fi/kulttuurisuunnittelu/>>.

KIRJALLISUUS

- Hankonen, I. & Kirveslahti, M. (2021) *Vesikansa. Kokemäenjoki porilaisten elettyinä arkiympäristönä*. Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, Pori. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8324-7>
- Heino, M., Häyrynen, M., Kemppi-Vienola, V. & Kunnas-Holmström, K. (2020) *Joen taju*. Turun yliopiston Kokkeli-tutkimushanke 2017–2019 ja Porin taidemuseon JOKI-taidenäyttely 7.6.2019–11.8.2019. Porin taidemuseo & Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma, Pori. <<https://research.utu.fi/converis/portal/detail/Publication/51695518>> 27.9.2023.
- Hovi, P. (2021) *Taitelijat yhteisöjen kulttuurikartoittajina*. Teoksessa Vahtikari, T., Ainiala, T., Kivilaakso, A., Olsson, P. & Savolainen, P. (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*, 253–282. Vastapaino, Tampere.
- Häyrynen, M. (2017) *Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen*. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. (toim.) *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*, 7–28. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Häyrynen, M., Ryyänen K. & Tella, K. (2010) *”Kui mää tääl asu?” Asukasnäkökulma kehittyvään lähiöön*. Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma, Pori. <https://www.utupub.fi/handle/10024/62965>
- Häyrynen, M., Wallin, A., Siro, S. & Forsell, S. (2015) *Lähikuva lähiöstä! Itä-Porin kulttuurikartoitus ja toimenpidesuunnitelma*. Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma, Pori. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6087-3>
- Seesmeri, L. (2022) *”Kalevala meidän kaduilla”*. Menetelmiä aineettoman ja affektiivisen kartoittamiseen. *Yhdyskuntasuunnittelu* 60(1) 106–124. <https://doi.org/10.33357/ys.119921>
- Seesmeri, L. (2023) *Signaaleja – Harhailua mastojen juurella eli rytmejä ja tilallisuuksia kartoittamassa*. *WiderScreen Ajankohtaista* 15.6.2023 <<http://wider-screen.fi/numerot/ajankohtaista/signaaleja-harhailua>>

[lua-mastojen-juurella-eli-rytmeja-ja-tilallisuuksia-kartoittamassa/](#)> 27.9.2023.

- Seesmeri, L., Virtanen, K. & Häyrynen, M. (2022) *Kuparia, fasaaneja ja lyhytaaltoja. Raportti Väinö-län kulttuurikartoituksesta*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelman julkaisu 59. Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma, Pori.
- Virtanen, K., Seesmeri, L. & Häyrynen, M. (2022) *Sahan ääniä, jokisuisto ja asukastoimintaa. Raportti*

Pihlavan kulttuurikartoituksesta. Turun yliopisto, Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisu 61, Pori.

LAURA SEESMERI
*Kulttuuriperinnön tutkimus,
Turun yliopisto*

Havaintoja asukasosallisuuden toteuttamisesta Yhteinen Mukkula -hankkeessa

Paikkapohjainen kehittäminen perustuu käsitykseen paikan ominaisuuksien merkityksellisyydestä ja tarpeesta arvioida paikkoja niiden fyysisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ulottuvuuk-sien näkökulmista (Merriman ym. 2012; Grenni ym. 2019). Asukkaiden integroituminen paikka-pohjaiseen alueen, asuinympäristön tai sen osan kehittämiseen ovat keskiössä nykyään. Käyttäjä-keskeinen, käyttäjiä subjektina tarkasteleva ke-hittäminen on muuttunut yhä enemmän käyttäjä-lähtöiseksi toiminnaksi, jossa asukas otetaan eri tavoin huomioon ja mukaan kehittämiseen myös partnerina. Käyttäjälähtöisen ja osallistavan toi-mintatavan mukaan korostus on osallistujien nä-kökulmia kunnioittavassa asioiden tarkastelussa, heidän päämääriensä neuvottelussa ja yhteisessä ideoinnissa ja oppimisessa (Blomberg & Karasti 2013: 87–90).

Osallistavat prosessit sisältävät myös paljon haasteita. Yhtenä haasteena on näennäisosallista-minen, jossa osallisuuden tapa ja muoto on istu-tettu sopimaan toiminnan organisoijan tarpeisiin ja muun muassa sopimaan järjestäjien esityslistoi-hin (Tisdall 2008: 422). Julkisen sektorin organi-saatiot pyrkivät usein ”suorittamaan” osallistamis-ta eivätkä tähtää ”elävään” osallistumiseen (Pells 2010). Tämä tapahtuu usein asettaen rajoituksia osallistumisen laajuudelle ja myös sen tuloksille (Pässilä & Vince *tulossa*). Pulmallista asukkaiden osallistumisesta ja osallistamisesta on myös se, miten erottaa yksilön ääni enemmistön äänestä tai miten hallita moniäänisyyttä (ks. Hennala & Melkas 2016). Osallistamisesta ei saa myöskään olla kyse ”kuulemisesta” vaan ”kuuntelemisesta” ja eri ryhmien tuottaman tiedon tarkoituksenmukaisesta hyödyntämisestä kehittämisessä (Hennala 2011; Parjanen ym. 2016).

Monimenetelmäisyys asukaslähtöisen tiedon tuottamisessa

Lähiöohjelma 2020–2022:en rahoittamassa Yhteinen Mukkula -tutkimushankkeessa oli tavoitteena asukas- ja toimijalähtöisen suunnittelutiedon tuot-taminen Lahdessa sijaitsevan Mukkulan lähiön kehittämiseen niin, että tietoa voidaan hyödyntää asuinalueen eriytymisen ehkäisyyn, asukkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisäämiseen, asuin-alueen elinvoimaisuuden edistämiseen sekä pal-veluiden ja asumisen hyvän tason turvaamiseen. Tähän haasteeseen lähdettiin hakemaan ideoita ja ratkaisuja Mukkulan asukkaiden ja alueella toimi-vien organisaatioiden ja yhdistysten kanssa. Tutkimus toteutettiin käyttäjälähtöisen suunnittelun, yhteissuunnittelun, kaupunkimuotoilun, taideläh-töisen etnografian ja taideperustaisen toimintatut-kimuksen periaatteiden ja menetelmien mukaisesti. Oleellista oli mahdollistaa ja vahvistaa erilaisten asukkaiden vaikuttamis- ja osallisuustoimijuutta oman asuinalueensa kehittämisessä.

Tärkeäksi kysymykseksi hankkeen osallistavassa toiminnassa muodostui se, miten saada monipuoli-nen ja riittävä määrä käyttäjiä osallistumaan tie-donkeruuseen ja yhteissuunnittelun toimenpiteisiin niin, että se vastaa hyvällä tavalla sitä todellista käyttäjäkuntaa, josta on kyse. Tähän haasteeseen vastattiin eri menetelmien hyödyntämisellä. Hank-keessa toteutettiin muun muassa asukaskysely sekä sähköisenä että paperiversiona varmistamaan, että mahdollisimman moni pystyisi kyselyyn vas-taamaan. Aikaisemmin tavoitteena oli järjestää avoimia asukastilaisuuksia ja työpajoja, mutta ko-ronapandemian takia erilaisten tapaamisten järjes-tämistä piti harkita tarkkaan tai jättää ne toteutta-matta. Mielenkiintoista oli huomata, että sähköinen